

125 ГОДИНИ ОТ ЗАКОНА ЗА „БЛАГОРОДНАТА В СВОЯТА ИДЕАЛНА ФОРМА ПРОФЕСИЯ“ (Законът за адвокатите от 1888 година)

Слово на адвокат Васил Т. Василев

Скъпи гости!
Уважаеми колеги!

Само 10 години след възстановяване на българската държавност V-о Обикновено народно събрание (ОНС) приема Закон за адвокатите.

Погледът, през хаоса на всичко случило се на свободните българи от великия Трети март 1878 г. до днес, съзира Закона за адвокатите от 1888 год. близо до темелите на Третата българска държава.

Дали обаче е там и, ако е по тези места, защо точно е създаден са въпроси с нееднозначен отговор. По ред причини.

Безспорно в основата на възродената българска държавност е Търновската конституция. В нея няма и дума за адвокатите, но споменаването на съсловието в някогашната зала на търновския конак, където заседава Учредителното събрание, едва не оставя Княжество България без основен закон.

На 27.03.1879 г. Тодор Икономов мотивира необходимостта при българските условия, освен Народно събрание, да се създаде и действа и втора камара – Сенат. Словото на честния Тодор Икономов, един от малкото останали докрай неподкупни дейци на новата държавност, е научно. Либералите са категорично против и възпират срещу Сената Петко Р. Славейков. Неподражаемото му слово подпалва страстите, мнозина скачат от местата си, картината може да олицетвори първичния хаос. „Колкото за другото, третото страхуване, страхуване не толкова безосновно, страхуване, че в камарата може да стане наводнение от хора най-гюрулгаджи на света, каквито са адвокатите, които дигат най-голямата гюрултия в събранието, за да сбият с толк общото мнение, за добра чест на народа ни и Народното ни събрание нямаме ги още дотолкоз бол да си парим кокалите с тях, каквото много други народи – успокоява Дядо Славейков. – Не отричам, че тези скакалци може твърде скоро да се развъдят и у нас“.

„Тук – разказва народният представител Димитър Маринов, учител и книжовник, велик етнограф и бъдещ автор на „Стефан Стамболов и новейшата ни история“ – той биде прекъснат от един шум, който се усили дотолкова, че нищо се не чуеше. Всички викаха, станали на крака, а по някои места се дадоха и по някоя плесница. Групата на „старите“ намери за добре да напусне заседанието, като се силеха

отделни лица да повлекат след себе си и другите депутати. На задните чинове седяха депутатите селени от Софийско и Видинско и някои други граждани. Покойният софийски митрополит Великопроеосвященный Мелетий, който излизаше последен, викаше на селените: „Излизайте, верицата ни пропада!“ ... Ако напустеха заседанието и селените с гражданите, тогава заседанието ставаше невъзможно. Самият Лукиянов бе станал и стоеше настрана, като гледаше тая вихрушка от страсти и удивление... Ако заседанието се продължи, както се вижда от протокола, и свърши мирно, това се дължи единствено на дядо Цанкова... В момента, когато покойният архиепiscop излизаше и канеше и селените депутати да излезнат, дядо Цанков хвана високопроеосвещения владика отзаде под мишниците, тласна го по стълбата и оттамо го бутна надолу и затвори вратата. С издигната плесница, с огнено светнали очи, той викна: „Всеки на местата си!“ Тоя негов глас, пълен с мощ и угроза, повлия на всички: турците бързо-бързо заеха местата си, зачръккелите се депутати седнаха кой къде намери, депутатите на задните чинове се вкамениха на местата си; покойният Греков, който не бе успял още да излезе, се сниши на чина зад гредата и всичко утихна като че нищо не е бивало¹.

„Уважителното“ отношение на Петко Р. Славейков към адвокатите е още отпреди Освобождението. Във в. „Гайда“, бр. 15 от 1866 г., той публикува „Нов речник“ и поради началната буква бързо разяснява що е то адвокат – „Адвокат. Дума сложна, според едни от два ката, защото като си хванеш адвокатин за някоя съдба, ще платиш два ката, отколкото мислиш, че ще вземеш; а според други от АД и КЪТ – адов кът, защото колкото пари дадеш на адвокатин, отиват чак на ада в къта и не ги виждаш вече“.

Преобладаващо мнение за адвокатите формулира и Иван Вазов чрез думите на героя си Хаджи Ахил, изречени наскоро, след като любящият му зет – адвокат, му продава къщицата. „Прочее той остана жив – пише Дядо Вазов за Хаджи Ахил, – но в душата му се породи и разви неумолима омраза към адвокатите. Адвокатите според него загрозяваха света. „Едно нещо господ събрка: дето даде адвокатите“ – казваше той с въздишка“.

Независимо от мнението на най-добрия познавач на българската народопсихология Петко Р. Славейков и на патриарха на българската литература Иван Вазов, в последните десетилетия на робството изява като адвокати имат малцина наши сънародници, но все пак какви българи – Г. С. Раковски, Драган Цанков, Иван Касабов, Марко Балабанов, Димитър Греков, Илия Цанов!

Случката от Уредителното събрание, разказана по-горе, доказва нагледно, и то в първите дни на модерната българска държавност, че току-така не може да се споменава попрището адвокатско. Взривоопасно е. А това вещае и остра необходимост от нормативна регламентация.

¹ Спомени за Учредителното събрание от 1879 г. С.:ОФ, 1979, с. 133.

Представяването на заинтересованите пред съдебните власти се регламентира още при Временното руско управление – първо с Временното журнално постановление от 30.04.1878 г., свързано с обезпечаване на правата върху недвижими имоти на избягалие през войната турци, после – с Постановление на Императорския руски комисар от 2.08.1878 г.

Най-трайно значение за периода имат Временните правила за устройство на съдебната част в България, утвърдени на 24.08.1878 г. в Пловдив от Императорския руски комисар княз Александър Дондуков. Три разпоредби – от чл. 98 до чл. 100, озаглавени „За поверениците“, уреждат съдебното представителство. Повереник може да е всеки, достигнал совершеннолетие и неопорочен по съд, правното образование няма значение.

II-о ОНС е първият български законодателен орган, който с приемането на Устав за гражданското съдопроизводство на мировите съдии² дава по-пространна регламентация за поверениците. При дебатите народният представител Васил Расолков заявява: „Ние имаме в столицата адвокати, фалирали търговци, други са по занятие кърпачи, които освен своите занятия, упражняват още и адвокатството; 3-о има такива лица, небългарски поданици; а 4-о такива, които не знаят български език... Затова желателно би било, да се определи, да знаят официалния език, да бъдат хора, които разбират от работата и да бъдат български поданици“ (Стенографски дневници на II-о ОНС, I РС, с. 489). Гласува се, че „повереник пред мировите съдилища може да бъде всяко лице, което е на възраст по-горе от 21 години, който знае официалния език и е български поданик и не е опорочено по съд, изключват се само лица от съдебното ведомство“ (чл. 13 УГСМС).

В края на обсъжданията председателят на Народното събрание е категоричен: „За поверениците ще се направи особен закон“³. Казва се Петко Р. Славейков.

Появата на думата „адвокат“ в българското законодателство отново се свързва с II-о ОНС. През ноември 1880 г. народните представители приемат изменение на член 98 от Временните правила за устройство на съдебната част в България и именно с него на бял свят излиза формулировката за адвокатската професия. Министър-председателят Петко Каравелов, след разните спорове, уточнява, че „се изисква закон за адвокати“ и споделя: „Станала е нужда наистина и може би правителството ще го представи или може да го представи някой от депутатите... Не е достатъчно да бъде един повереник честен човек и да бъде български поданик. Той трябва да има и диплома, че е свършил потребните науки. Значи изисква се закон в това отношение, който да определи, какви треба да бъдат адвокатите“⁴.

² УГСМС – обн., ДВ, бр. 48 от 3.06.1880 г.

³ Стенографски дневници на II-о ОНС, I РС, с. 507.

⁴ Стенографски дневници на II-о ОНС, I РС, с. 971.

По време на „режима на пълномощията“, когато Търновската конституция е суспендирана, Държавният съвет изработва нов Закон за устройство на съдилищата⁵. Неговата глава десета се нарича „За адвокатите“ и отразява схващанията на първия български правосъден министър Димитър Греков и на единствения юрист в Държавния съвет Марко Балабанов за статута на адвокатата. Сътвореното от тях няма практическо значение, тъй като глава десета „За адвокатите“ действа само два месеца. Съществено е, че регламентацията на адвокатската професия по закона е единият от двата основни извора на разрешения при подготовка на проекта на Закон за адвокатите от 1888 г.

До Съединението през 1885 г., на юг от Балкана, в Източна Румелия работите по регламентиране на адвокатската дейност вървят по-успешно. Може би защото още за Органическия устав на Източна Румелия, приет на 14.04.1879 г. и изготвен от Европейската комисия за Източна Румелия, съставена от представители на Великите сили и Османската империя, адвокатската професия не е неизвестна.

Член 259 от Органическия устав гласи:

„Всякой, който излиза пред едно съдилище, било гражданско или углавно, има право да си въвери отбраната на съветник (адвокат), който да говори за него, освен когато има да отговаря в някой разпит.

Когато е на яве страната, която брани, тоя съветник няма потреба от да предявява пред съдилището пълномощно“.

Как се реализира на практика „отбраната от съветник“ в Източна Румелия описва в. „Марица“⁶: „При бившето турско управление думата адвокат бе придобила между нашето население такова лошо значение, щото много пъти се отдаваше на лица, които нямат нищо честно, които скубят едната и другата страна. Сега, вместо турските Мехкемета ний имаме вече наши съдилища, организирани по европейски образец. Колкото адвокатската професия е благородна в своята идеална форма, толкова е отвратителна, когато се упражнява от хора невежи и със съмнителна честност... те защитават по такъв безобразен начин, щото човек би се зачудил откъде се е взело това желязно търпение у нашите съдии, та да могат да слушат толкова много глупости от устата на един защитник. Много случаи има, когато вместо да го защитава, го заколва. Те не се свенят да лъжат, даже и тогава, когато работата е съвсем ясна“.

На 13.11.1882 г. Четвъртата редовна сесия на Областното събрание на Източна Румелия приема Областен закон за адвокатите, който е подписан от генерал-губернатора Алеко Богориди на 28.02.1883 г. и обнародван в „Общинский лист“ чак на 24.03.1883 г. Областният закон за адвокатите влиза в сила от 1.07.1883 г. и действа до 31.12.1885 г. И тук няма изискване за завършено юридическо образование, но наред с известните предпоставки за придобиване на адвокатска правоспособност – 21-

⁵ Обн., ДВ, бр. 16 от 12.02.1883 г.

⁶ Бр. 231 от 30.10.1880 г.

годишна възраст, граждански права и неосъждане за злодеяние или за престъпление, извършено „от користолюбие или против нравствеността“, появява се безусловно изискване да бъде положен успешно изпит пред „особена комисия за адвокати“. За явяване на изпит се внасят 300 гроша златни, които не се връщат на неиздържалите изпита, подготвя се „програма за изпитване“, а самият изпит по думите на един от малкото българи с юридическо образование д-р Константин Стоилов е доста „сплетен“.

Поради това, че и Областният закон за адвокатите в Източна Румелия от 1882 г. е в основата на Закона за адвокатите от 1888 г., дължим няколко думи за неговия създател – директора на правосъдието на Източна Румелия Иван Салабашев.

Иван Салабашев е роден на 7.01.1853 г. в Стара Загора. Завършва математика в Политехниката в Прага и започва научна работа, която оставя високо оценени публикации в математически списания. Освобождението на България го оставя без избор – връща се в родината си. Избран е в Областното събрание на Източна Румелия и е член на Постоянния комитет. Директор на правосъдието в Източна Румелия от 1882 до 1884 г., а след Съединението в Княжество България е министър на правосъдието (1892 г.) и министър на финансите (1888–1890, 1892–1894, 1908–1910), многократно е избиран за народен представител. Умира в София на 14.06.1924 г.

Името му е неразривно свързано с успешното отстояване пред Великите сили на българския етнически характер на Източна Румелия.

Постоянният комитет на Източна Румелия, според Органическия устав, е с големи правомощия и от него в съществена степен зависи какъв национален характер ще има занапред областта, „гурена под прямата политическа и военна власт на Н. В. Султана, в условия на административна автономия“. Повечето от Великите сили вземат предпазни мерки против придаването на Източна Румелия на чисто български характер. Една от тях е разпоредбата на Органическия устав при избора на постоянния комитет никой депутат да няма право да гласува за повече от 6 кандидати, при положение че комитетът трябва да има 10 члена, а не 6. Великите сили разчитат, че по този начин другоякото население в Източна Румелия ще има поне четирима свои представители в постоянния комитет.

Българите са притеснени, защото при най-малкото разцепление в техните редове малцинствата ще получат решаващо влияние върху управлението и ще наложат поверяването на някоя дирекция в ръцете на гърци и турци. В деня преди избора българите-депутати се събират в Митрополията под председателството на Митрополит Панарет, за да се съвещават. Всички са на мнение, че е абсолютно невъзможно да се избрат само българи в Постоянния комитет. Опозицията можела да разчита на 17 депутати, които вероятно ще присъстват на избора, а пък българите-депутати, на които единствено може със сигурност да се разчита, в Пловдив са само 30 души. Прави се сметка, че ако се съберат поне 36 и се разделят на две, то първите 18 ще

гласуват за 6 предварително определени кандидати, а останалите 18 – за други 4. По този начин българите щели да дадат за своите 10 кандидати по 18 гласа, а опозицията, състояща се най-много от 17 депутати, не можела да постигне повече от 17 гласа за своите 6 кандидати.

Бързо се разбира, че българите-депутати няма да станат 36 и че може да се разчита само на 30. Решава се да се търси споразумение с някоя от другите фракции от опозицията – те да гласуват за българските кандидати, като им се отстъпят две места в Постоянния комитет, а за сметка на това българите да се гарантират с 8 членове.

В тъмна доба парламентъорите се завръщат с лоши вести – никой не иска сговор. Отчаяние обзема парламентаристите, но въпреки това младият, едва 26-годишен и почти непознат Иван Салабашев не може да вземе думата. Когато му я дават разяснява, че е въпрос на математическа комбинация как с 30 депутати могат да бъдат осигурени всичките 10 места в Постоянния комитет. „Всеки от нас ще даде за 6 кандидати по един глас, т.е. всичко 6 гласа, обявява бавно Иван Салабашев. А понеже сме 30 души, то всички ние ще дадем 180 гласа, които, като се разпределят по равно между 10-те кандидати, всеки от тях ще получи по 18 гласа“. Едни се смеят, други ругаят, а доайенът на сбирката, най-авторитетният от всички Георги Груев, председател на Върховния съд на Източна Румелия, обявява думите на младежа за глупост и се обзалага на бас за 5 турски лири, че подобно нещо не може да стане.

И Иван Салабашев разиграва избора с 10 условни имена. Приготвя бюлетините, като във всеки следващ бюлетин повтаря четири имена от предишния, без първите две, и добавя по две нови, раздава ги и почват да пълнят една шапка. Избрано е бюро от председател, двама секретари и двама контролъори, за да ръководи избора, и докато броят бюлетините, Иван Салабашев чува какво ли не за себе си. Обявяването на резултата – избрани са и десетимата кандидати, всеки с по 18 гласа, възцарява тишина в лагера на първенците. „Подигравачите бяха бледни и неми – пише в спомените си Иван Салабашев. – Всички други депутати ме заобиколиха и впиха в мене своите весели и симпатични погледи... внезапно ме грабнаха, издигнаха ме на ръце и дълго време ме носиха, като викаха силно: „Да живеят българите!“ „Да живее Салабашев!“ Добродушният и родолюбив Митрополит стоеше на крака в средата на салона и искаше да ми говори. По негово желание депутатите ме оставиха. Дядо Панарет ме прегърна, целуна ме по челото и ми благодари с разтреперан глас за голямата услуга, която принасям на българския народ“.

По сценария на Иван Салабашев протичат изборите за Постоянен комитет на Източна Румелия на следващия ден.

Проектът на Закон за адвокатите, чиято 125-годишнина отбелязваме днес, е докладван като постъпил за разглеждане от V-о ОНС на 11.11.1888 г. В този момент парламентът провежда своята II редовна сесия и при 22-о си заседание на 22.11.1888 г., вторник, гласува по законопроекта на трето четене. Първото четене се

развива на 15.11.1888 г. в 17-ото заседание, второто четене – на 16.11.1888 г. – в 18-ото заседание и на 17.11.1888 г. – в 19-ото заседание.

Законът за адвокатите е утвърден с княжески указ № 342/16.12.1888 г., обнародван е в бр. 140 от 24.12.1888 г. на „Държавен вестник“ и влиза в сила от 1.01.1899 г.

Вдъхновител и автор на Закона за адвокатите от 1888 г. е д-р Константин Стоилов (23.09.1853 г., Пловдив – 23.03.1901 г., София). Учи в класното училище в Пловдив и в Робърт Колеж в Цариград. Дипломира се като доктор по право в Хайделбергския университет (1877 г.). През 1875–1876 г. е в Лайпцигския университет, а в 1877–1878 г. слуша лекции по френско гражданско право в Париж. По време на престоя си в Лайпциг влиза в масонската ложа „Аполо“ и членува в нея до края на живота си.

Д-р Константин Стоилов се завръща в България през есента на 1878 г., член е на Пловдивския апелативен съд и председател на Софийския съд, по право е народен представител в Учредителното събрание, на което е и секретар. Изпъква като един от водачите на консерваторите и е участник в комисията по изработване на проекта за конституция.

От началото на 1884 г. започва адвокатска практика, но и преди това и след това водещи са заниманията му с политика. Оглавява канцеларията, а от 1880 г. – и политическия кабинет на княз Александър I Батенберг. Министър-председател е на два пъти от 28.06.1887 г. до 20.08.1887 г. и от 19.05.1894 г. до 18.01.1899 г., ръководи няколко министерства – Министерството на външните работи и изповеданията от 1.07.1881 г. до 31.07.1881 г., от 14.01.1883 г. до 1.01.1884 г., от 12.08.1886 г. до 16.08.1886 г. и от 10.02.1896 г. до 18.01.1899 г., Министерството на вътрешните работи и народното здраве от 19.05.1894 г. до 1.11.1896 г. и Министерството на правосъдието от 7.09.1883 г. до 1.01.1884 г. и от 28.06.1887 г. до 12.12.1888 г. Народен представител е в I-о, II-о и III-о ВНС и в I-о, II-о, IV-о, V-о, VI-о, VIII-о, IX-о и X-о ОНС.

Участва в Сръбско-българската война като запасен кавалерийски офицер, през 1894 г. създава и председателства Народната партия⁷.

В историята на адвокатската практика д-р Константин Стоилов оставя името си в нейните светли страници с участието си в защитата на Екатерина Каравелова и на Митрополит Климент (Васил Друмев).

На 15 март 1891 г., на улицата пред къщата на Петко Каравелов, е направен опит за убийство на министър-председателя Стефан Стамболов, при което простре-

⁷ Вж. по-подробно в **Ташев, Т. В.** Министрите на България 1879–1999. С.: АИ „Проф. Марин Дринов“ и ИМО „Св. Георги Победоносец“, 1999 и в **Стателова, Е., В. Танкова.** Константин Стоилов в политическия живот на България. С.: Анупис, 2001.

лян пада министърът на финансите Христо Белчев. В „Черната джамия“ са задържани и изтезавани известни общественици и политици, противници на Стефан Стамболов, сред които бившите министри Петко Каравелов, Гаврил Орошаков, Димитър Моллов. Екатерина Каравелова, съпруга на Петко Каравелов, организира подписка в защита на задържаните от страна на техните майки и съпруги, която през октомври 1891 г. е връчена на чуждите дипломатически представители в София.

Екатерина Каравелова, Ана Георгиева и Мария Орошакова са поставени под домашен арест и срещу тях е възбудено углавно преследване – по чл. 49 от Отоманския наказателен закон за подбуждане и поощрение на Великите сили към неприятелски постъпки и вътрешна намеса спрямо правителството.

Делото се гледа на 10.02.1892 г. и за служебен защитник на Екатерина Каравелова е назначен д-р Константин Стоилов.

„Имали ли са обвиняемите оправдателни причини да се обърнат за съдействие към чуждите дипломати и другите власти? – пледира д-р Константин Стоилов. – Да, имали са; мъжете им са от десет месеца в затвора; всички закони покровителстват жените; в чуждата и нашата история има много примери за подобни постъпки – подир кланетата на Априлското въстание, подир несправедливостите на Берлинския конгрес.

Що се отнася до г-жа Каравелова, тя е имала специални причини за постъпката си: имала е лично познанство с дипломатите; била е жена на министър-президент, начело на България в най-важния период; тя сама е една от най-видните деятелки; има право на снизходителност, има идеали; противното да се приеме, би било позор за народа, позор за славното и неопетнено име на народа“.

В края на защитната си реч д-р Константин Стоилов е силно емоционален – „Бащи – разумеете положението на майки и жени! Българи – членове на една малка държава с велики задачи и отговорности – проникнете се, че не с изключителността, но с широки възгледи, с хуманни идеи, с високи идеали ще възтържествуваме! Чловеци – сторете щото човешката ви съвест диктува!“⁸.

Жените са оправдани с гласовете на коронните съдии и на съдебния заседател Стефан Калпакчиев, необразован, общар по занятие, но много патил и мъдър човек.

След това дело д-р Константин Стоилов е поканен да защитава Петко Каравелов, през 1892 г., дори е назначен от съда за негов служебен защитник. Отказва, защото обвинението е за комплот против особата на Княза, а той е бил министър-председател и следователно „ще е от моя страна едно отказване от моето минало и от уважението, което дължа на себе си“. Когато д-р Константин Стоилов умира, Петко Каравелов заявява, че неговият политически опонент е „един от нашите най-видни държавни мъже, освен това – което е рядкост у нас – много добър човек“.

Д-р Константин Стоилов се съгласява да защитава друг свой политически противник – Митрополит Климент (Васил Друмев). Митрополит Климент е русофил,

⁸ По Стателова, Е., В. Танкова. Цит. съч.

сериозен и активен противник на режима на Стефан Стамболов. На 9.11.1887 г. правителствена шайка, оглавявана от Захарий Стоянов, подпредседател на Народното събрание, Димитър Петков – Свирчо, народен представител и кмет на столицата, и народния представител З. Градинаров нахлува в Софийската митрополия. Заплащват владиката и му дават тридневен срок да ходи „накъдето му видят очите“. Митрополит Климент е под полицейско и административно наблюдение години наред и през 1893 г. Стефан Стамболов решава, че вече трябва да приключи сметката си с архиерея.

На 14.02.1893 г., ст. стил, е рожденият ден на княз Фердинанд Сакскобургготски. Църквите се огласяят от благопожелания за владетеля, но тъй като това е и Неделята на православие, след службата в Съборната църква „Св. Богородица“ в Търново, произнасяйки слово за духовността и силата на вярата, митрополит Климент не споменава княза. Митрополит Климент е нападат от привърженици на Стефан Стамболов в митрополията, бит и охулен е качен на файтон и насила е отправен в Лясковския манастир. Разпоредено е започването на углавно дело и митрополитът се сдобива с обвинения, че подбуждал населението да въстане против княза и правителството, че възбуждал населението против особата на княза и че оскърбил и нанесъл устно клевета на княза.

Няколко прокурори от Търново отказват да изпълнят поръчението на властта, но се намира и „истински обвинител“. Казва се Гани Чолаков, дете на многодетно и крайно бедно семейство, взето по препоръка на митрополит Климент да учи в Петропавловското училище и пратено с негова материална помощ да завърши правни науки в Новоросийския университет в Одеса. Прокурорът Гани Чолаков бързо се прочува с „достойнствата“ си и неслучайно е един от прототипите на Алеко Константинов за образа на Бай Ганьо.

На 24.07.1893 г. Окръжният съд в Търново осъжда Митрополит Климент на вечно заточение. Председател на състава е съдията Антонов, който участва в групата, нападнала и насилила владиката в митрополията, до него е другото олицетворение на „безпристрастността“ – съдията Ст. Теодоров, доскоро севлиеВСки съдия, който подписва протокол на „прогресивната общественост“, одобряващ насилието над Митрополит Климент и призоваващ за даването му под съд.

Апелативният съд оправдава архиерея по най-тежките обвинения и намалява наказанието му на три години затвор, като ходатайства да се замени с двегодишно заточение в манастир – за това, че презрял, оскърбил и заплашил министрите на Българското княжество по повод изпълнение на служебните си обязанности, че умишлено нанесъл задочно оскърбление на Н. Ц. Височество княза и че умишлено разпространил клевета против княза.

Д-р Константин Стоилов се включва сред защитниците на Митрополит Климент за касационното разглеждане на делото, наред с д-р Васил Радославов, Димитър Тончев и Димитър Марков. Главният прокурор д-р П. Данчев дава заклю-

чение, че присъдата следва да се отмени поради това, че подсъдимият, въпреки неговото желание, не е заведен в залата на Апелативния съд за участие в заседанието, а освен това въззивният съд не е изслушал свидетелите на подсъдимия, с което му е отнел възможността да се защити. Очакванията, включително и на пледиралия д-р Константин Стоилов, са за отмяна на порочния съдебен акт. Касационното заседание е на 7.02.1894 г. и на следващия ден се очаква произнасяне на решението. Съдебният акт не се появява, но зад кулисите се намества Стефан Стамболов. Решението на ВКС излиза на 9.02.1894 г. и е според волята на министър-председателя – жалбата на Митрополит Климент се оставя без последствие.

Д-р Константин Стоилов е така потресен и възмутен, че се зарича никога повече да не се явява пред този ВКС. Спазва обещанието си, а в дневника си записва – „Знаех безхарактерността и подлостта на нашите съдии, но че те са паднали толкова низко, не предполагах! Позор за правосъдието!“⁹

В мотивите към проекта си на закон за адвокатите д-р Константин Стоилов прогласява свободата на адвокатското звание и припомня същественото – „понеже неговото упражнение се коснува всекидневно до най-жизнените интереси на обществото, то последното както има право да изисква щото възпитанието на децата да се поверява на добри и достойни учители, а болните да се лекуват от вещи и способни доктори, тъй също то има неоспоримо право да изисква, щото ония които се явяват пред Съдилищата да защитават честта, имота и живота на гражданите, напълно да отговарят на тая важна и деликатна длъжност. Ето защо виждаме в всички цивилизовани страни да съществуват закони за адвокатите, които подлагат на известен ценз желающите да постъпят в това звание, и които подробно регулират адвокатските действия“.

Приетият Закон за адвокатите от 1888 г. съдържа 6 глави: глава I – „Общи положения“ (чл. 1–13), глава II – „Права и обязанности на адвокатите“ (чл. 14–29), глава III – „За надзора на адвокатите и адвокатските помощници“ (чл. 30–37), Глава IV – „За съвета на адвокатите“ (чл. 38–41), Глава V – „За изпитателните комисии“ (чл. 42–47), Глава VI – „Отменително разпореждане“, част от него са и две приложения – първото, „Форма на клетвата за звание адвокатин“, второто – за „Такса за възнаграждението на адвокатите за ходатайствуванието им по граждански дела“.

Най-същественото от Закона за адвокатите от 1888 г. – това, което далеч надхвърля грижата му за уреждане на съсловието, е признаването в чл. 1 от закона на правото на защита пред съда на всяко правоспособно лице „чрез едно или повече от лицата, които имат право да бъдат повереници по чужди дела в съдилищата“.

⁹ Вж. по-подробно в **Стателова, Е., В. Танкова**. Цит. съч., **Стателова, Е., В. Танкова**. Климент Търновски. Васил Друмев. За 25-годишнината от смъртта му. С.: печ. Художник, 1927, и **Пешев, П.** Историческите събития и деятели от надвечерията на Освобождението ни до днес (с бележки за живота ми). С.: печ. Либерални клуб, 1929.

Регламентирана е и възможността адвокатите да започнат да се самоорганизират. Изискванията са (чл. 38) при съответното окръжно съдилище да се числят поне 7 души адвокати и 3/4 от тях да изявят желание.

Наред с наказателната отговорност Законът за адвокатите от 1888 г. предвижда дисциплинарна отговорност, дава възможност и за имуществена отговорност при неправомерно поведение на „адвокатина“.

За част от кандидатите за адвокатска слава и просперитет е предвидено задължително полагане на изпит – пред особена „изпитателна комисия“ и по програма, утвърдена от министъра на правосъдието, съдържаща 146 теми по гражданско право, 22 – по търговско право, 91 – по гражданско съдопроизводство, 56 – по наказателно право и углавно съдопроизводство. Не могат да са адвокати, без да положат изпит, лицата, които притежават свидетелства за завършено средно образование, и тези, които са с поне трикласно образование и са практикували три години самостоятелно или при някой адвокат.

Законът за адвокатите е съобразен с обективното състояние на образоваността в Княжество България. По време на дебатите народният представител Н. Шиваров е най-точен по проблема – „... да кажем, че само който е юрист може да бъде съдия и адвокат – аз съм съгласен... тогава ще трябва да затворим всичките съдилища за няколко време, а да ги отворим подир 2–3 години. Ще отидем да се учим да земем дипломи и когато се върнем, ще отворим съдилищата. Такава работа обаче не може да стане. Много хубаво забележи г-н М-р на Правосъдието, че от това тесто, което имаме, човек какво може да направи – да направи“¹⁰. Според достоверен източник, какъвто е министър-председателят Стефан Стамболов, сред депутатите от V-о ОНС адвокатите са 38 на брой и само трима са юристи, а другите са практиканти. Сходна е ситуацията и при съдиите – „надали има 70–80 души, които да притежават юридическо образование; в състава на съдилищата може би има 100–150 души, които нямат и четвъртокласно образование; хора практиканти, били честни търговци, станали съдии и след няколко годишна практика, станали може би и по-добри съдии от тия, които имат дипломи“¹¹.

Съществено за ситуацията е, че Юридическият отдел на Висшето училище е открит едва на 2.11.1892 г., с курс на обучение от 3 години и изучаване на 14 учебни дисциплини. За първата учебна година 1892/1893 г., при декан Марко Балабанов, се записват 22 студенти, които в рамките на учебната година нарастват до 94 и представляват половината от студентите на тогавашното Висше училище.

Какво може, а не бива да убегне от вниманието ни, когато преценяваме значението на Закона за адвокатите от 1888 г.

¹⁰ Стенографски дневници на V-о ОНС, II РС, с. 46.

¹¹ Стенографски дневници на V-о ОНС, II РС, с. 45.

Първо, Законът за адвокатите от 1888 г. е отменен с влизането в сила на Закона за адвокатите, приет от XXI-о ОНС и обнародван в „Държавен вестник“, бр. 78 от 8.07.1925 г., и е най-дълго действащият закон за адвокатите – почти 37 години.

Второ, Законът за адвокатите от 1888 г. изпреварва създаването на фундаментални за юристите-практици в буржоазна България закони. След него са приети Законът за задълженията и договорите (обн., ДВ, бр. 268 от 5.12.1892 г., в сила от 1.03.1893 г.), Търговският закон (обн., ДВ, бр. 114 от 29.05.1897 г., в сила от 1.01.1898 г.), Законът за имуществата, собствеността и сервитутите (обн., ДВ, бр. 29 от 7.02.1904 г., в сила от 1.09.1904 г.), Законът за наследството (обн., ДВ, бр. 20 от 25.01.1890 г.), Законът за гражданското съдопроизводство (обн., ДВ, бр. 31 от 8.02.1892 г.), Законът за заповедното съдопроизводство (обн., ДВ, бр. 277 от 15.12.1897 г.), Наказателният закон (обн., ДВ, бр. 40 от 21.02.1896 г.), Законът за углавното съдопроизводство (обн., ДВ, бр. 77 от 7.04.1897 г.).

Трето, Законът за адвокатите е приет от едно твърде интересно народно събрание.

V-о ОНС е първото обикновено народно събрание, което изкарва целия си мандат – от 15.10.1887 г. до 15.10.1890 г. – 3 години според тогавашната редакция на Търновската конституция.

V-о ОНС е първото, чийто мандат преминава в годините на княз Фердинанд Сакскобургготски.

V-о ОНС е и първото българско народно събрание, което заседава изцяло в сегашната парламентарна сграда, открита за втората извънредна сесия на IV-о ОНС (28.05.1885 г. – 5.06.1885 г.). В нея V-о ОНС провежда три редовни сесии.

Изборите за V-о ОНС се провеждат на 27.09.1887 г. и на 9.10.1887 г. и по думите на Тома Васильов, началник на отделение във Вътрешно министерство, а след това дългогодишен главен секретар на същото министерство, са придружени „с изстъпления и кръвопролития, каквито никога дотогава, па и после не са бивали в България“¹².

В „свещената сграда“ влизат 285 народни представители, които приемат немалко на брой нови и важни за развитието на държавата закони – Закона за окръжните съвети (обн., ДВ, бр. 134 от 26.11.1887 г.), Закона за пограничната стража (обн., ДВ, бр. 145 от 22.12.1887 г.), Закона за изстребление на разбойничеството (обн., ДВ, бр. 146 от 24.12.1887 г.), Закона за печата (обн., ДВ, бр. 147 от 29.12.1887 г.), Закона за съкратеното съдопроизводство (обн., ДВ, бр. 7 от 19.01.1888 г.), Военнонаказателния закон (обн., ДВ, бр. 14 от 6.02.1888 г.), Закона за общинските съдилища (обн., ДВ, бр. 61 от 7.06.1888 г.), Закона за отваряне на Висшето училище в София (обн., ДВ, бр. 2 от 5.01.1889 г.), Закона за мерките и тегликите (обн., ДВ, бр. 7 от 19.01.1889 г.), Санитарния закон (обн., ДВ, бр. 21 от 28.02.1889 г.), Закона за полицията (обн., ДВ, бр. 133 от 12.12.1889 г.), Закона за припознаване на незаконно роде-

¹² Васильов, Т. Спомени за лица и събития през XIX–XX в. С., 1934.

ните деца и за узаконяването и осиновяването им (обн., ДВ, бр. 9 от 12.01.1890 г.), Закона за издирване на старини и за спомагане на научните и книжовните предприятия (обн., ДВ, бр. 13 от 17.01.1890 г.), Закона за наследствата (обн., ДВ, бр. 20 от 25.01.1890 г.), Закона за гората (обн., ДВ, бр. 26 от 1.02.1890 г.), Закона за настояйничеството (обн., ДВ, бр. 67 от 24.03.1890 г.), Военносъдебния закон (обн., ДВ, бр. 74 от 7.04.1890 г.).

Четвърто, за времето тогава и сега, и за парламентарните нрави обсъждането на проекта на Закон за адвокатите протича спокойно и изискано. „Докаченията“ между депутатите на практика отсъстват, а навън между децата на новоосвободена България се лее не само огън и жупел, но все по-често и кръв. Въглените на ненавистта се разпалват от правителствения в. „Свобода“, олицетворяван от Захарий Стоянов, подпредседател на V-о ОНС, и от Димитър Петков – Свирчо, народен представител от управляващата Стамболовистка партия и столичен кмет. Някогашният хъш и апостол, биограф и на Васил Левски, и на Христо Ботев, и на героите на Априлската епопея, се докарва дотам в службогонството си, че заменя българските икони с вносна. „С гордост на челото, с някакво си величие на българин и на човек, с нравствено удовлетворение и с тържество заявяваме, че сега именно от две-три години насам сме в апогея на своите идеали – пише Захарий Стоянов във в. „Свобода“, бр. 203 от 27.09.1888 г. ...Ботйов, който е благоволял само пред Панайот Хитова и пред Стамболова, от своя гроб ще да ни завижда, че ние сме поддържали знаменито регентство, че днес се групираме около княз Фердинанда. Ако Ботйов и Левски живеяха, те щяха да бъдат най-щастливи, ако се удостояха да бъдат адютанти на нашия смел и благороден княз, против когото шпиончетата се ежат“.

Най-разюздани слова засипват т.нар. „легална опозиция“ около Либералния клуб на д-р Васил Радославов и в. „Народни права“. Точно на тези „врагове на режима“ Захарий Стоянов се подсмивва във в. „Свобода“, бр. 207 от 6.10.1888 г. – „Нам е доста приятно, ние тържествуваме, като гледаме, че подбрахме шугите и крастите напредя си, като еребици, като ги турихме на тясно, като им запушихме интелгентните уста“.

Предупреждението на Петко Р. Славейков в писмо до „Свободаджиите“¹³: „Ако е работата да се надпсуваме, то калпавите речници на псувните не са достойни само на Петкова и Стоянова. И ние би могли да си послужим с тях и да им върнем мило за драго“, не спира яхналите властта. Захарий Стоянов и Димитър Петков помитат с ругатни и обиди Петко Каравелов и Екатерина Каравелова, Димитър Благоев, Алеко Константинов, Драган Цанков, всеки, който помисли да им мине пътя.

Та при такъв публичен камертон парламентарното обсъждане на проекта за Закон за адвокатурата от 1888 г. е спокойно и изискано.

Пето, Законът за адвокатите от 1888 г., като всеки нормативен акт, съществува благодарение на създателите си – преди всички д-р Константин Стоилов, но и народ-

¹³ В. „Народни права“, бр. 72 от 05.1888 г.

ни представители, които още при приемането му дават своя принос той да е колкото може по-съвършен.

Историята разкрива интересни факти и за някои от участниците в обсъждането на Закона за адвокатите от 1888 г.

В дебатите активно се включва Трайко Китанчев и, понеже не е от „правата вяра“, т.е. от „правителствените“, изказванията му раждат ропот. Въпреки това се приемат предложенията му – председателите и подпредседателите на Народното събрание да не стават адвокати по право и определянето на членовете на изпитната комисия да е по жребий, който се тегли непосредствено преди започване на изпита на кандидатите за адвокати.

Трайко Китанчев е роден на 1.09.1858 г. в с. Подмочани, Ресенско. Учи в Ресен и в Цариград, в Българското училище на Петко Р. Славейков. С руска държавна стипендия завършва общообразователната степен на Киевската семинария, а после учи право в Московския университет. Прекъсва следването си поради заболяване и се посвещава на учителстване – в Богословското училище на Лясковския манастир, в Солунската българска мъжка гимназия, откъдето е уволнен след опита за основаване на българска печатница в Солун (1883 г.), в Пловдив, в Габровската гимназия, в София. Участва в Сръбско-българската война и от 1886 до 1890 г. е инспектор в Търновския учебен окръг, а от 1890 г. – адвокат в Русе.

Като противник на режима на Стефан Стамболов е включен сред обвиняемите по делото за заговора за убийството на Н. Ц. В. Княза и министър-председателя Стамболов и убийството на министъра Христо Белчев и през 1892 г. е осъден на 3 години затвор. Сред защитниците му е Алеко Константинов. Работи активно за обединяване на македонските дружества и председателства първия им конгрес през 1895 г., когато е избран за председател на Македонския комитет (по-късно наречен Върховен македоно-одрински комитет). Трайко Китанчев е един от организаторите на четническата акция през 1895 г. и след неуспеха ѝ умира от сърдечен удар.

Автор е на поемата „Дядо Недялко“, на около 30 стихотворения и на множество статии във в. „Право“, в. „Знаме“ и сп. „Мисъл“. През 1893 г. превежда на български език романа „Дон Кихот“ на Сервантес, а през 1894 г. – повестите на Н. В. Гогол „Шинел“ и „Невски проспект“. Ст. Бончев, един от учениците на Трайко Китанчев в Габровската гимназия, разказва за учителя си: „Необикновената му благост и учтивост, свързани с красноречие, което създаваше атмосфера на тържественост, крайната му увереност в това, което говореше, безпределната му обич към народа, миналото на който ни разправяше, направи от мене почитател на рода ни – аз, който дотогава знаях само да мразя турци, разбрах, че има нещо много по-възвишено: обичта към своя народ, аз станах патриот“¹⁴.

¹⁴ По-подробно вж. **Колева, П.** Априловски свод. С.: БАН, 2009, 277–278.

Съществен принос за приемане на Закона за адвокатите от 1888 г. има и докладчикът по законопроекта на първо и второ четене Димитър Свещаров. Няма въпрос, който той да не е в състояние да осветли. Докладва законопроекта без написан доклад на комисията и след предварително съгласуване с вносителя – министъра на правосъдието, по всички предложения на комисията по първоначалния проект. Без да робува на каквито и да е тези, в движение, в хода на дебата възприема позитивно всяко предложение, което подобрява регламентацията.

Димитър Свещаров е роден през 1851 г. в Пловдив, там получава образованието си и заема административна служба в местното турско управление. Заедно с брат си Петко открива работилница за свеци и сапун и е деен член на създадения през 1869 г. от Васил Левски революционен комитет в Пловдив. Подпомага със средства църковно-националната борба и подготовката на Априлското въстание. На заседанието на Пловдивския революционен комитет от 21.04.1876 г. е натоварен при избухване на въстанието да организира подпалването на Пловдив. Прави опит да запали дюкяна си, но пожарът в града е предотвратен от турските власти. Димитър Свещаров и брат му са заловени от турците и пратени на заточение в Диарбекир. След 5 месеца Димитър Свещаров успява да избяга и се укрива в Пловдив до идването на руските войски. След Освобождението е член на комитета „Единство“ и е сред активните дейци на Съединението. От 1890 до 1893 г. е кмет на Пловдив. Умира в родния си град през 1900 г.

Константин Хаджикалчев, активен участник в приемане на Областния закон за адвокатите, отстоява правата на адвокатите от бившата вече Източна Румелия при дебатите по Закона за адвокатите от 1888 г. Благодарение на него се изяснява, че стажът като адвокат, съдия или прокурор, или техни помощници, в Източна Румелия е приравнен на стажа на същите длъжности в Княжество България, бори се, но безуспешно, адвокатите от Южна България, които са положили изпит по Областния закон за адвокатите, да не се явяват пред изпитна комисия по Закона за адвокатите от 1888 г. Противопоставя се, защото „не е достолепно“, народните представители да стават адвокати „по право“ и парламентът възприема тезата, издигната от Трайко Китанчев.

Константин Хаджикалчев е роден през май 1856 г. в Пловдив. Учи в родния си град, а след това завършва с отличие Робърт колеж в Цариград. След завръщането си в Пловдив се включва в създадения от Георги Бенковски революционен комитет. В „Записки по българските въстания“ Захарий Стоянов го определя като рядък пример на човек, който е от заможен род и въпреки това е готов да се включи във въоръжената борба срещу турската власт. След потушаване на Априлското въстание Константин Хаджикалчев е заловен, хвърлен в затвора и осъден на смърт. Ходатайства спасяват живота му и през 1877 г. вече е в щаба на генерал Скобелев, като негова свръзка с българските доброволци.

Участва в румелийското управление, народен представител е в Областното събрание и развива дейност в тайния революционен комитет в Пловдив. След Съеди-

нението е член на временното правителство. Константин Хаджикалчев и д-р Георги Янкулов успешно изпълняват мисията да убедят княз Александър Батенберг да приеме делото на Съединението. През Сръбско-българската война е доброволец и служи в генералния щаб, участва в битката при Сливница. След абдикацията на княз Александър Батенберг, заедно с д-р Константин Стоилов и Димитър Греков, обикаля европейските дворове и сондира потенциални кандидати за овакантия български трон. Константин Хаджикалчев е членът на делегацията, който първи, във Виенската опера, осъществява връзка с княз Фердинанд Сакскобургготски. Има още няколко дипломатически мисии – през 1895 г. обикаля европейските столици като представител на Македонския конгрес, през 1908 г., още преди обявяване на независимостта, посещава тайно Цариград и преговаря с представители на Отоманското правителство, през 1912–1913 г. отново е в турската столица за оказване на натиск за отстъпки.

Константин Хаджикалчев е народен представител в III-о и IV-о ВНС, в V-о, VI-о, VII-о, X-о, XI-о, XII-о и XVII-о ОНС. През 1893 г. е кмет на Пловдив. След оттегляне от политическия живот развива значителна благотворителна дейност. Умира на 16.07.1940 г. в къщата си на ул. „Оборище“ в София¹⁵.

Заседанията при първото и второто четене на Закона за адвокатите от 1888 г. се председателстват от председателя на V-о ОНС Димитър Тончев. Той участва в дебатите и двамата с министъра на правосъдието д-р Константин Стоилов успяват да изяснят по разбираем за народните представители начин разликата между углавната и дисциплинарната отговорност на адвокатите, правомощията на органите, които налагат всяка от тези отговорности, синхронизират и степенуват според провиненията – углавни или дисциплинарни, тежестта на възможните наказания. От 12.12.1888 г. Димитър Тончев е министър на правосъдието и именно той внася гласувания от Народното събрание Закон за адвокатите от 1888 г. за утвърждаване и подпис от княза.

Димитър Тончев е роден на 26.10.1859 г. в Калофер, учи в гимназията в Николаев и в периода 1880 – 1883 г. завършва право в Новорусийския университет в Одеса. Работи като съдия в Източна Румелия.

Политическата съдба на Димитър Тончев е странна за света и нормална за България – сменя много партии и или е министър и народен представител, или е подсъдим.

Димитър Тончев започва изявиите си като привърженик на Либералната партия, след Съединението е съмишленик на каравелисткото ѝ течение, а след преврата и контрапреврата от лятото на 1886 г. минава към течението, оглавявано от Стефан Стамболов. През есента на 1891 г. скъсва с Народно-либералната партия на Стефан Стамболов и влиза в обединената легална опозиция, оглавявана от д-р Васил Радославов. През 1904 г. се отцепва и от него и създава своя партия – Младолит-

¹⁵ Вж. по-подробно Хаджикалчев, К. Спомени. С.: Изток – Запад, 2006.

бералната партия, която ръководи до 1920 г. За последно прави опит да се приобщи към Национално-либералната партия, но е отхвърлен от нейните водачи и приключва с политическата си активност.

Димитър Тончев е председател на III-о ВНС, на IV-о ОНС и V-о ОНС, многократно е народен представител, а министерската си кариера започва от Министерството на правосъдието (16–26.08.1886 г. и 12.12.1888 г. – 20.09.1891 г.), минава през Министерството на търговията и земеделието (19.05–2.10.1894 г.), после – през Министерството на обществените сгради, пътищата и съобщенията (18.01.1899 г. – 27.11.1900 г.), след това – през Министерството на външните работи и изповеданията (27.11.1900 г. – 12.01.1901 г.), и накрая – през Министерството на финансите (17.07.1913 г. – 21.06.1918 г.).

Подсъдим е пред Първия Държавен съд, създаден по т.нар. „министерска отговорност“, на основание член 155–159 от Търновската конституция, за престъпления на членове на кабинета Тодор Иванчов – д-р Васил Радославов (1899 г. – 1900 г.), заедно с Тодор Иванчов, бивш министър-председател, и д-р Васил Радославов, бивш министър на вътрешните работи и народното здраве. Обвинителният акт е внесен от държавния обвинител Александър Малинов, подпомаган от д-р А. Ходжов, и през 1903 г. Държавният съд, председателстван от Христо Павлов, председател на Върховния касационен съд, признава Димитър Тончев и Тодор Иванчов за виновни в нарушаване на чл. 43 от Конституцията за това, че „противозаконно, без търг, доставили железни хамбари и противозаконно отпуснали субсидия на Дойч Левант Линие из сумите на земеделческите каси, за което ги осъжда по на осем месеца тъмничен затвор и на лишене от политически и граждански права завинаги“. Същото наказание получава и д-р Васил Радославов, но наскоро и тримата осъдени са амнистирани.

Димитър Тончев е подсъдим и пред Третия Държавен съд, който го признава за виновен като един от главните виновници за въвлечането на България в Първата световна война и му налага наказание доживотен затвор. Присъдата на Третия Държавен съд е от 31.03.1923 г. и със закони за амнистията от 10.01.1924 г. и 26.07.1926 г. последиците от осъждането в основни линии са ликвидирани.

Димитър Тончев е автор на правни изследвания – „Закон за задълженията и договорите“ (изд. 1896 г.) и „Коментар върху Закона за наследството“ (изд. 1898 г.), сътрудничи на периодични издания, основава и редактира в. „Пловдив“ (1886–1907 г.).

Законът за адвокатите от 1888 г. не разтърсва българското общество, няма големи драми и сред препитаващите се дотогава с адвокатстване. Статистическите сведения сочат, че преди Съединението в Княжество България има 358 адвокати, разпределени в 17 съдебни окръга. От тях с университетско образование, което не е непременно по правни науки, са 15 души (9 в София, 3 във Варна, 2 в Русе и 1 в Силистра). Гимназиално образование са постигнали 86 души, 163 имат трикласно образование, 94 се представят с „проста грамотност“. Следосвобожденската гилдия е

младоллика – 94 адвокати са до 30-годишна възраст, 193 са между 30 и 40-годишни, 16 повереници са „от 50 нагоре“. След тежкия изпит, въведен с Областния закон за адвокатите, в Източна Румелия са адвокатстване се занимават около 150 души. Притеснения, свързани с оцеляването при изискванията на Закона за адвокатите от 1888 г., спожодат незначителна част от тези малко повече от 500 адвокатстващи.

В реферата си пред Първия събор на българските юристи през 1906 г. Никола К. Ников, автор на ненадминато и досега няколкотомно Ръководство по Общата и по Особната част на българския наказателен закон, съдия и адвокат, разказва, че „дори бакали и файтонджии прегърнаха тази професия. Ние лично знаем, казва той, че файтонджията на о Бозе починалия княз Александър Батемберг стана адвокат в Варна, ако и да умееше само името да си подписва и то с голяма мъка. Този господин още през 1891-2 години благополучно адвокатстваше в г. Варна. Също ние лично срещнахме в Севлиево през 1891 г. един неграмотен селянин, облечен в селски дрехи и обут в цървули, който се навърташе около адвокатските писалища и ни се хвалеше, че той бил „вукат“ и дори ходил в „пилацията“, сиреч в русенската апелация“.

„Те са били колосално невежи и безбожно експлоатираха населението, продължава спомените си Никола К. Ников. Напр. повечето от тях са държали по няколко писалки на масата и са казвали на клиентите си: ако искаш с туй перо да ти напиша прошениято, ще платиш 1 рубли, с онуй перо – ще платиш 5 рубли. Ще рече, че качеството на работата е зависело не от главата на адвоката, а от това или онова перо“.

(„Протоколи и реферати на Първия конгрес на българските юристи. Държан през м. юлий 1905 г.“, С., Печ. Бр. Патлови, 1906, с. 54)

През 1889 г. всички, които искат да продължат да бъдат адвокати, преминават през окръжните съдилища по силата на чл. 9 и чл. 10 от Закона за адвокатите от 1888 г., за да представят „потребните документи, които удостоверяват, че просителя притежава както положителните качества, които закона изисква за званието адвокат, така и отрицателните (чл.чл.чл. 4, 5 и 7 от настоящия закон)“. Преди това някои се изправят и пред „испитателните комисии“ и „държат екзамен“.

Към 1 януари 1890 г.¹⁶ списъкът на адвокатите и адвокатските помощници в Княжество България съдържа 422 имена. От тях 145 са на адвокатски помощници, които по силата на чл. 6, ал. 2 от Закона за адвокатите от 1888 г. „не влизат в числото на адвокатите и не зимат участие в избора и състава на съвета на адвокатите“. Адвокатите са 277 на брой. По право адвокати стават 5-ма бивши министри и 31 български поданици, завършили правни науки. Останалите 241 са адвокати по силата на натрупана адвокатска и/или съдебна практика. И петимата адвокати – бивши министри, са с юридическо образование – Марко Балабанов е с висше образование от Атина и Париж, Димитър Греков е докторант по право от Париж, Гаврил Орошаков завършва право в Русия, докторанти по право от Хайделбергския университет са Васил Радославов и Константин Стоилов. В историята на България оставят име и ня-

¹⁶ Обн., ДВ, бр. 45 от 1890 г.

кои други от Първия списък – Алеко Константинов, Георги Алтънов, д-р Димитър К. Вачев, Георги Губиделников, д-р Сава Иванчов, Петър В. Оджаков, д-р Константин Помянов, Тодор Тодоров, Георги Н. Юруков, всичките „свършивши курса на правните науки“, и „практикантите“ Найчо Цанов, Петър Пешев, Искро Манчов, Димитър Свещаров, Спас Ив. Соколов, Димитър Ценович, Никола Г. Шивачев, Данаил Ст. Юруков, Никола Падарев, Димитър Мантов, Христо Меджидиев, Иван П. Х. Кършовски, д-р Ст. П. Данев, Петко Горбанов, Найден Бенев.

Много са имената, но ако трябва да посочим едно, което да олицетворява не на теория, а на практика, не само като юрист, а и като човек „благородната в своята идеална форма професия“, то е без уговорки светлото име на Алеко Константинов. Иначе адвокат по неволя от май 1888 г., след като на 24 март 1888 г. като софийски помощник-апелативен прокурор отказва да изпълни нареждането на Захарий Стоянов, подпредседател на V-о ОНС, и на Димитър Петков – Свирчо, народен представител от правителственото мнозинство и столичен кмет, да поддържа обвинението срещу отговорния редактор на опозиционния вестник „Народни права“.

Възможността 125 години след приемане на Закона за адвокатите от 1888 г. адвокатурата да има пример за идеалното, което е било реално, не е за подценяване. Понякога и едно име стига, щом е Алеко Константинов.

И, ако някой пита как ще разберем, че „благородната в своята идеална форма професия“ се е понапълнила с живи примери, съветвам (това очевидно е професионална деформация) да ползва критерия на персите, описан от Франсоа Волтер в „Тъй върви светът. Виденията на Бабук“.

Бабук, пратеникът на добрия дух, е потресен от новината, че при персите „правото да се раздава правосъдие се купува, както се купува чифлик“.

„– О, нрави! О, злочест град! – извиква Бабук, – Това е върхът на покварата! Навярно тези, които така купуват правото да съдят, продават своите присъди...“

Важен за нас е отговорът, който получава. „Защо искате да не се купуват съдебните длъжности?“ – питат го с недоумение „...Господин съдебният сатрап може наистина да плати нещо, за да има удоволствието да слуша пледоарии“.

Та тогава! Щом започнат да купуват съдебните длъжности, ще да е настъпила реалността на „благородната в своята идеална форма професия“.

ПРИЛОЖЕНИЕ*

Проф. Стефан С. Бобчев – „Материали по Обичайно съдебно право“

Сборник за народни умотворения и народопис, кн. XXXIII

Еленско. Адвокатите в най-сетнешно време се считат за една необходимост. Без тях не можало. Между адвокатите имало всякакви, и главното не можал да се откупи човек от тях.

* Текстът по-долу е предоставен за сп. „Адвокатски преглед“ от адвокат Васил Т. Василев.

Искрецко. Сега „фукаките“ (адвокатите) оправят всички работи. „Те могат човек (виновен) от възже да свалят“ (поговорка)... населението, като просто, не знае законите, а адвокатите ги знаят добре.

Къзълагашко. В някои случаи народът гледа с добро око на адвокатите. Изобщо народът счита адвокатите за хора, които са полезни пред съдилищата, на които помагат.

Одринско. Напоследък населението, повечето пъти, се отнася към адвокатите, от които, макар някои да са алчни за пари и го ограбват, но поне му свършват работата. На добрите адвокати населението гледа като на спасители.

Пловдивско. Адвокати едно време нямало; тяхната рол изпълнявали чорбаджиите; сега няма чорбаджии, заместили ги адвокатите. Добрите адвокати се гледат като пазители на народните интереси. „Ако не са те, кой ще ни управи?“

Радомирско. ...кръчмарите гледаха на адвокатите като на грабители народни... Народът не е против добрите адвокати.

Севлиевско. Сега някои мислят, че адвокатите принасят вреда.

Софийско. Както в турско време помагала чорбаджиите в градовете, тъй сега помагат адвокатите. Както тогава имаше лоши чорбаджии и изедници, тъй и сега са се наплодили лоши адвокати и грабители, които вместо полза принасят понякога и вреда. Но добрият адвокатин е толкоз полезен, колкото е бил и добрият чорбаджия.

Старозагорско. Народът... гледа към адвокатите като на един вид хора, които търсят в простотата и невежеството на братята си сънародници да се напечелят безсъвестно с много пари, като им зимат много за нищожни работи. Обаче много пъти гледа към тях и като на спасители, избавители от големите наказания, които им се налагат от законите.

Средна Родоп. Народът гледа сега на адвокатите като на хора акъллии (умни) по съдебната част; те са почитани от народа, понеже принасят полза на безграмотното и невежо население.

Трънско. Тук изобщо болшинството гледа не с добро око на адвокатите. Народът мисли, че не всички адвокати принасят полза: доволен е народът от онези адвокати, които гледат да се помогне на правия и сиромаха.